

Саша П. Марјановић<sup>1</sup>  
Универзитет у Београду  
Филолошки факултет

ISSN 2217-7221  
eISSN 2217-8546  
UDC 811.163.41 : 81'367.623  
UDC 811.133.1 : 81'367.623  
оригинални научни рад

## ПРИДЕВСКЕ ЗООНИМСКЕ ПОРЕДБЕНЕ ФРАЗЕМЕ У СРПСКОМЕ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ КОРЕСПОНДЕНТИ У ФРАНЦУСКОМ

*САЖЕТАК:* У раду су обрађене придевске поредбене фраземе које у свом саставу имају зоонимску компоненту. Анализа је спроведена једносмерно, од српскога ка француском језику. Уочена су три контрастивна односа – потпуна, делимична и нулта кореспонденција, од којих су овом приликом размотрена само прва два. Они су, ради прегледности грађе, представљени кроз контрастивне обрасце.

*Кључне речи:* поредбене фраземе, зооним, кореспонденти, српски језик, француски језик.

1. Поредбене фраземе су посебан структурно-семантички тип фразеолошких јединица. Засноване су на поређењу, семантичкој фигури која се састоји од четири компоненте – поређене и поредбене јединице, основе поређења и поредбеног везника.<sup>2</sup> Прва компонента, међутим, не улази у састав поредбених фразема (Brehmer 2009: 142), па су оне најчешће трочлане структуре.<sup>3</sup> Одликују се вишелексемношћу, релативном устаљеношћу облика и значења, изразитом експресивношћу, конотацијом и сликовитошћу, а по значењу су углавном компонентне (Fink-Argovski 2002: 29). Поредбена јединица је носилац фразеологизације и има функцију интензификатора или квалификатора.

У овоме раду разматрали смо једино оне српске фраземе које задовољавају следећа три критеријума: први, да је на месту поредбене јединице лексема из

---

1 leksikograf@gmail.com

2 У литератури се среће и другачија терминологија (уп. Пејановић 2010: 30 и Стаменковић 2010: 170).

3 У неким фраземама ни основа поређења не улази у састав фраземе, па тако постоје и двочлане поредбене фраземе (Brehmer 2008: 142; Fink-Argovski 2002: 12; Omazić 2002: 106).

лексичко-семантичке групе зоонима; други, да је основа поређења – придев; и трећи, да је поредбена јединица уведена везником *као*. Кореспондентне фраземе у француском неће, међутим, морати да задовоље први критеријум, тј. поредбена им јединица неће нужно бити зооним.

Циљ рада је вишеструк: анализа ће бити спроведена једносмерно, од српскога ка француском језику, и то тако што ћемо предметним фраземама српскога језика придружити формално и/или значењски кореспондентне фраземе у француском језику, распоредићемо их у контрастивне обрасце и приказати их у виду паралелног корпуса. На тај начин моћи ћемо сагледати који се контрастивни односи јављају међу фраземама двају језика и у ком бројчаном уделу. При том ћемо објаснити и мотивацију сваке појединачне фраземе, не улазећи у даљу анализу концептуализације зоонима у двама језицима. На крају ћемо на основу целе анализе утврдити степен поклапања српскога и француског језика.

Грађа за рад исписана је из фразеолошких и општих речника српскога језика, али у њу нису унете све ексцерпирани фраземе, већ само оне које су актуелне у савременој језичкој пракси. Исто тако, у грађу нису ушле ни зоонимске фраземе које још нису лексикографски описане (нпр. *дебео као слон, дебела као крава, љигав као змија*).

2. Ексцерпирана грађа обухватила је 54 српске придевске поредбене фраземе, с тим што су фраземе које имају исту основу поређења и/или исто значење – обрађене као варијантне.

На основу релевантних лексикографских извора настојали смо прикупљеној грађи пронаћи кореспондентне фраземе у француском језику. Увид у прикупљену грађу омогућио је да се сагледају три контрастивна односа: потпуна, делимична и нулта кореспонденција. Како је циљ контрастирања језика изналажење системских облика, при успостављању кореспонденције морају бити задовољена два критеријума – формални и значењски (Стаменковић 2010: 169–170, 173–174; уп. Sułkowska 2008: 200–202). Ако су француске фраземе истога лексичког састава, идентичне граматичке структуре, истог значења и слике, оне се онда имају сматрати *потпуним кореспондентима* (уп. Vidović Volt 2011: 140), с тим што поредбеној јединици, сходно природи францускога језика, у највећем броју случајева мора претходити члан. Уколико француска

фразама садржи другачију поредбену јединицу, односно није истог лексичког састава, чиме је слика у основи унеколико измењена, али је структура иста, фраземе двају језика налазе се у односу *делимичне кореспонденције*. Ако српска фразама нема ни формалног ни значењског кореспондента, онда је реч о *нултај кореспонденцији* (уп. Стаменковић 2010: 184). Последњи контрастивни однос у нашој грађи обухвата 17 фразама, тј. 31,4% ексцерпираних грађе и, како смо о њему писали у другом раду, овде ћемо пажњу посветити само првим двама односима. У њих се уклапа 37 фразама, што чини 68,6% грађе.

3. Због прегледности анализе, фраземе смо даље обрадили кроз контрастивне обрасце који су обележени словима азбуке.

**3.1. Контрастивни образац А.** У овоме контрастивном обрасцу налазе се српске фраземе за које у француском језику постоје потпуни кореспонденти. Он се примењује на свега две фраземе, што чини 3,7% ексцерпираних грађе:

- |     |                        |  |
|-----|------------------------|--|
| (1) | слеп као <i>кртица</i> | aveugle comme <i>une taupe</i>                 |
| (2) | храбар као <i>лав</i>  | courageux / hardi / brave comme <i>un lion</i> |

У примеру (1) обневиделост се у оба језика повезује са *кртицом*. Та веза је мотивисана физичким својством ове животиње, која је мање-више слепа, јер помоћу ситних, закржљалих те неприметних очију једино успева да разлучи светлост од таме. Пример (2) показује да се и у српском и у француском језику *лаву* приписују храброст и неустрашивост, што је свакако последица сема колективне експресије које су настале под утицајем басни.

**3.2. Контрастивни образац Б.** У овај образац улазе неваријантне српске поредбене фраземе које у француском језику имају како потпуне тако и делимичне кореспонденте, које неки аутори називају *фразеолошким аналозима* (Пејановић 2010: 191). Овај образац се примењује на 8 фразама, што чини 14,8% грађе:

- |     |  |   |
|-----|--|---|
| (3) | веран као <i>пас</i>                             | dévoué comme <i>un caniche / un chien (fidèle)</i> ; fidèle comme <i>un caniche / un chien</i>  |
| (4) | збијени / стиснути / набијени као <i>сардине</i> | serrés comme <i>des sardines</i> ; serrés / encaqués / entassés comme <i>des harengs</i> ; entassés / parqués comme <i>des bestiaux / du bétail</i> |
| (5) | нем / ћутљив као <i>риба</i>                     | muet comme <i>une carpe / un poisson</i>  |

- |      |  |  |
|------|--|--|
| (6)  | питом / кротак / умиљат као<br><i>јагње</i>                  | doux comme <i>un agneau / un mouton / une fille</i> ; douce comme <i>une colombe</i>                 |
| (7)  | сам као <i>ћук</i>   | seul comme <i>un hibou / un ermite</i> <sup>4</sup><br>gueux comme <i>un rat (d'église)</i> ; pauvre |
| (8)  | сиромашан / го као црквени <i>миш</i>                        | comme Job; fauché comme les blés;<br>raide comme un passe-lacet                                      |
| (9)  | слободан као <i>птица</i> [на грани]<br>црвен као <i>рак</i> | libre comme <i>un oiseau / l'air / le vent</i><br>а) rouge comme <i>un homard / une écrevisse</i>    |
| (10) |  | б) rouge comme <i>un coq / une écrevisse / une cerise / un coquelicot / une pivoine / une tomate</i> |

У примеру (3), у оба се језика *пас* (фр. *chien*) везује за верност, што се објашњава великом приврженошћу паса својим власницима (Стаменковић 2010: 175), као и тиме што ове животиње одано чувају куће (уп. другачију симболику пса у фраземи у примеру 34). У француском језику налазимо и фразему с компонентом *caniche* 'пудлица'. Како је пудлица врста пса, то не мења умногоне слику која се налази у полазној српској фраземи.

Фразема у примеру (4) почива на слици тесно наслаганог, конзервисаног меса *сардина*. Потпуно кореспондентна фразема постоји и у француском језику, али су забележене и фраземе с другим поредбеним јединицама – *харингом* (фр. *hareng*) и *стоком* (фр. *bestiaux, bétail*). Како су харинге, исто као и сардине, врста риба, слика није много измењена. У другом случају, реч је о већем броју животиња које су збијене у тору.

Одсуство говора у риба, односно човекова немогућност да региструје било какав звук који оне испуштају, мотивисало је поредбене фраземе у примеру (5). У француском језику постоји и фразема с поредбеном јединицом *сарпе* 'шаран'. Како је шаран врста рибе, слика која стоји у основи поредбених фразема у оба језика може се сматрати готово истоветном.

Хришћанска симболика, према којој је јагње симбол благости, мирољубивог и добродушног човека, послужила је, у примеру (6), као мотивациона база потпуно кореспондентним фраземама с компонентом *јагње*

4 Француска фразема *seul comme un ermite* има у српском језику потпунога кореспондента (*сам као пустињак*); међутим, у нашем раду анализа је једносмерна – полази се од предметних зоонимских фразема у српском језику и изналазе се кореспондентне фраземе у француском. Тако српска фразема *сам као ћук* има потпуног (*seul comme un hibou*), али и делимичног кореспондента (*seul comme un ermite*). Слично важи и за остале примере. Незоонимске компоненте у француском нећемо истицати косим словима.

односно *agneau*. У француском језику срећу се и компоненте *овца*, *голубица* и *девојка*. Прве две такође су библијског порекла. У првом случају слика је само донекле измењена, док је у друга два сасвим другачија. Делимична значењска кореспонденција француске фраземе с компонентом *голубица* додатно је условљена и употребном ограниченошћу; својство благице њоме се може приписати само особама женског пола.

*Ћук* (фр. *hibou*), за разлику од других птица, не живи у јату. Такав начин живота мотивисао је фразему у примеру (7). У француском постоји и аналогна фраза с компонентом *пустињак*, која је сасвим прозирна – *пустињаци* се из верских побуда повлаче у самоћу, прекидајући сваки контакт с људима.

У примеру (8) налази се поредбена фраза нејасне мотивације и њен потпуни кореспондент – *gueux comme un rat d'église*. Могуће је да је мотивисана чињеницом да се у цркви не држи храна те да мишеви немају чиме да се хране. Поред потпуно кореспондентне фраземе, у француском постоје и делимично кореспондентне фраземе. Фраза с поредбеном јединицом *Job* (фр. *Job*) библијског је порекла. Други аналог (*fauché comme les blés* ‘пожњевен као жито’) одликује се високом идиоматичношћу будући да су обе компоненте употребљене метафорички и припада нижем језичком регистру. Трећи аналог (*raide comme un passe-lacet* ‘крут као игла за увлачење пертли’) сасвим је непрозиран, а проистиче из метафоричког значења придева *raide* ‘сиромашан’.

Као симбол слободе, што се види у примеру (9), у оба језика се користи *птица* (фр. *oiseau*), а у француском још и *ветар* (фр. *air* и *vent*). Фраземе с компонентом *птица* мотивисане су слободом кретања птица, док се мотивација фраземе с компонентом *ветар* објашњава тиме што се над њим не може успоставити никаква контрола.

Фраза у примеру (10) је вишезначна – употребљава се када се желе истаћи црвене опекотине од сунчања (10а), с једне стране, и када је црвенило последица неугодности (10б), с друге стране. У оба случаја у основи поређења је боја куваног рака. Потпуну кореспонденцију могуће је успоставити само ако је у француској фраземи компонента *écrevisse* ‘слатководни рак’, јер се и та фраза употребљава у оба значења. Када је у француској фраземи компонента *homard* ‘јастог’, кореспонденција је парцијална, јер је у том случају фраза употребно ограничена само на прво значење. Црвенило као израз неке емоције

изражавају прозирне аналогне фраземе са зоонимском компонентом *coq* ‘петАО’ и фитонимским компонентама *cerise* ‘трешња’, *coquelicot* и *pivoine* ‘мак’, те *tomate* ‘парадајз’.

**3.3. Контрастивни образац В.** Овоме обрасцу припадају српске фраземе које се одликују варијантношћу поредбене јединице, док њима кореспондентне француске фраземе ту могућност немају. Овај образац се примењује на једну фразему, што чини 1,9% грађе:

- (11) вредан / марљив као *пчела* / laborieux / industriels / actif  
*пчелица* / *мрав* / *црв* / *кртица* / comme une abeille

У оба језика особина марљивости се приписује *пчелама* (фр. *abeille*).

То је релативно објективна особина ове животињске врсте, јер оне неуморно сакупљају полен у време цветања. Символ радиности у српској култури још су и *мрав*, *црв* те *кртица* – *кртице* непрестано граде дуге подземне ходнике, *мрави* скупљају храну, а *црви* рију земљу.

**3.4. Контрастивни образац Г.** Четврти образац чине српске и француске поредбене фраземе чија се поредбена јединица јавља у више варијанти. У овај се образац уклапа 11 фразема, што чини 20,4% грађе:

- (12) глуп као *во* / *волина* / *коњ* / *теле* / un bête comme un âne / une carpe /  
*сом* / *магарац* / *магаре* / un dindon / une oie / cochon / une  
 глупа као *гуска* / cruche / un panier / un pot / ses  
 / une bite / ignorant / sot comme une  
 / une bite / gras comme un cochon / un porc /  
 un moine / un chanoine, un chantre;  
 gros comme un bœuf / un cochon /  
 (13) *дебео* као *свиња* / *прасац* / *прасе* / un éléphant / une vache / une boule  
 / une barrique / une bonbonne / un  
 pot à tabac / une tour; grosse comme  
 une baleine /  
 fort comme un bœuf / un buffle / un  
 (14) *јак* / *снажан* као *бик* / *коњ* / lion / un taureau / un cheval / un  
 Turc  
 (15) *лукав* као *лисица* / *лија* / *лисац* / rusé comme un renard / une fouine /  
 un diable  
 (16) *поносан* као *паун*; *убражен* као fier comme un coq / un paon / un  
 rou / Artaban; glorieux / vaniteux /  
 orgueilleux comme un paon

- |      |   |   |
|------|---|---|
| (17) | плашљив као <i>зец</i> / <i>срна</i> ; плах као <i>срна</i> | peureux / craintif comme <i>un lièvre</i> ;<br>poltron comme <i>un lapin</i> / <i>un lièvre</i> ;<br>inquiet comme <i>un lièvre</i><br>sale comme <i>un cochon</i> / <i>un porc</i> /                           |
| (18) | прљав као <i>свиња</i> / <i>прасе</i> / <i>прасац</i>       | <i>un goret</i> / <i>un pourceau</i> / une peigne;<br>crotté comme <i>un barbet</i><br>laid comme <i>une chenille</i> / <i>un</i>   |
| (19) | ружан као <i>пас</i> / <i>мајмун</i> / <i>акрап</i>         | <i>crapaud</i> / <i>un pou</i> / <i>un singe</i> / un<br>démon / un diable / le péché   |
| (20) | тврдоглав као <i>мазга</i> / <i>магарац</i>                 | entêté comme <i>un âne</i> / <i>une mule</i> ;<br>têtu comme <i>un âne</i> / <i>une bourrique</i> /<br><i>une mule</i> / <i>un mulet</i>  |
| (21) | црн као <i>гавран</i> / <i>кртица</i>                       | noir comme <i>une taupe</i> / <i>un corbeau</i><br>/ (du) jais / de l'encre / du cirage /<br>du charbon / de l'ébène  |
| (22) | пијан као <i>смук</i> / <i>свиња</i> / <i>стока</i>         | plein comme <i>un âne</i> / <i>une bourrique</i><br>/ <i>une barrique</i> ; soûl comme <i>un âne</i><br>/ <i>un burrin</i> / <i>une bourrique</i> / <i>une</i><br><i>grive</i> / <i>un cochon</i> / un Polonais |

На основу фразема у примеру (12) запажамо да се особина глупости у оба језика приписује једино *магарцу* (фр. *âne*) и *гусци* (фр. *oie*), а *волу*, *коњу*, *сому* и *телету* само у српском, док се искључиво у француским фраземима та особина везује за *ђурана* (фр. *dindon*), *свињу* (фр. *cochon*) и *шарана* (фр. *carpe*). Мотивација свих фразема у потпуности је непрозирна. Потпуна кореспонденција постоји само када је *магарац* поредбена јединица. Парцијална значењска кореспонденција присутна је у фраземама с компонентом *гуска*, јер је српска фразама, за разлику од француске, употребно ограничена на случајеве када је на месту поређене јединице особа женског пола. Могући су и непрозирни фразеолошки аналози с артефактима *cruche* 'ћуп', *pot* 'тегла', *panier* 'корпа', *balai* 'метла' или са соматизмима *pieds* 'ноге' и *bite* 'курац'. На месту поредбене јединице може се наћи и *lune* 'месец' које А. Ре и С. Шантро (Rey/Chantreau 2003: 560) сматрају метафором за задњицу, тако да и ова компонента спада у соматске.

Фраземе у примеру (13) посве су прозирне, јер је дебљина објективна особина свиња. Фраземе с компонентама *свиња* и *прасе* у потпуности су синонимне, док је фразама с компонентом *прасац* употребно ограничена на случајеве кад је поређена јединица особа мушког пола. У француским фраземама

такође се на месту поредбене јединице може наћи зооним *свиња* (фр. *cochon* и *porc*), али су и оне употребно ограничене на случајеве кад је поређена јединица особа мушког пола. Стога, једино српска фразема с компонентом *прасац* има у француском потпуног кореспондента. У француском језику постоје и фраземе с другим компонентама; тако се у француској култури и *слон* (фр. *éléphant*), *кит* (фр. *baleine*), *крава* (фр. *vache*) и *во* (фр. *bœuf*) концептуализују као дебеле животиње, зато што су крупне. У погледу употребе, фраземе с компонентама *слон* и *во* користе се кад је реч о мушкарцима, *кит* кад су у питању жене, а фразема с компонентом *крава* односи се на оба пола. У француском језику угојеност се још приписује *каноницима* (фр. *chanoine*), *калуђерима* (фр. *moine*) и *црквеним појцима* (фр. *chantre*), јер се сматра да су свештена лица велики сладокусци, али се исто тако приписује и низу облик артефаката – *кугли* (фр. *boule*), *бурету* (фр. *barricue*), *балону за алкохол* (фр. *bonbonne*), *посуди за дуван* (фр. *pot à tabac*) и најзад *кули* (фр. *tour*).

Велика и снажна конституција *бикова* и *коња* послужила је као мотивациона база фраземама у примеру (14). У француском језику се, осим *бика* (фр. *taureau*) и *коња* (фр. *cheval*), као јаке животиње концептуализују и *во* (фр. *bœuf*), *бизон* (фр. *buffle*) и *лав* (фр. *lion*). Како су *во* односно *бизон* животиње из исте породице, француске фраземе са овим компонентама не пружају битно другачију слику од српске фраземе с компонентом *бик*. Дobar преводни еквивалент био би и културолошки условљен аналог са етником *Turc* ‘Турчин’.

Као симбол препредености у оба језика узима се *лисица*, што се може видети у фраземама у примеру (15). Сема колективне експресије у овоме случају мотивисана је највероватније баснама у којима се лисицама приписује лукавство. Поред лисице, у француском језику лукавство се приписује и *куни* те *ђаволу* – куне уз сву човекову предострожност успеју да се дочепалу живине, а митска личност *ђаво* настоји на све начине човека да наведе на зло.

У обема се културама, српској и француској, као што се види у примеру (16), *паун* (фр. *raon*) сматра надменом животињом. Пауново држање, чему доприноси његов раскошни реп, одаје утисак шепурења, а то се поистовећује с надменашћу. У српском језику особина надмености још се приписује и *ћурану*, а у француском *петлу* (фр. *coq* и *roui*<sup>5</sup>), вероватно због понашања према женкама.

5 Овај зооним употребљен је у застарелом дијалекатском значењу (Rey/Chantreau 2003: 759).



У француском језику, регистрована је и аналогна фразама књижевног порекла с антропонимском компонентом *Artaban*.

Фраземе у примеру (17) сасвим су прозирне, јер је плашљивост објективна особина *зеца* (фр. *lièvre* и *lapin*) и *срне*.

Прљавост је објективно својство свиња и мотивација српске фраземе у примеру (18) може се објаснити њиховим ваљањем у блату. Потпуни кореспонденти су фраземе с поредбеном јединицом *cochon*, *goret*, *porc* и *porceau*, а забележен је и мање прозиран фразеолошки аналог са зоонимском компонентом *barbet* ‘водени шпанијел’ – за његову дугу длаку лако се лепи блато. Додуше, ова фразама само је парцијални значењски кореспондент због суженијег значења придева *crotté* ‘блатњав’. У француском постоји и непрозиран аналог с артефактом *peigne* ‘чешаљ’.

Да би се појачао интензитет придева *ружан* у примеру (19), оба језика посежу за зоонимским компонентама, али не истим – у српском језику то су *пас* и *акрап*,<sup>6</sup> а у француском *гусеница* (фр. *chenille*), *жаба крастача* (фр. *crapaud*) и *ваш* (фр. *pou*). Једино је *мајмун* (фр. *singe*) забележен у оба језика, па се само у овоме случају може успоставити потпуна кореспонденција. За успостављање кореспонденције од значаја су и незоонимске фраземе библијске подлоге – *laid comme un démon / un diable / le péché* ‘ружан као демон / ђаво / грех’.

Пример (20) показује да се и у српскоме и у француском језику *магарцу* (фр. *âne* и *bourrique*) и *мазги* (фр. *mule* и *mulet*) приписује тврдоглавост. Највероватније је да су извори ових фразема басне, али је и њихово значење мотивисано и стварним понашањем ових животињских врста, будући да магарци односно мазге могу бити непослушни.

Боја *гаврановог* перја и *кртичине* длаке мотивисала је фраземе у примеру (21). На француском језику постоје потпуно кореспондентне фраземе (*noir comme un corbeau / une taupe*), али су у употреби и фраземе с компонентама *charbon* ‘угаљ’, *cirage* ‘лаштило’, *ébène* ‘ебановина’, *encre* ‘мастило’ и *jais* ‘црни јантар’.

У примеру (22) видимо да се на основу српских фразема стање пијанства везује за *смука*, *свињу* и *стоку*. Фразама с компонентом *смук* мотивисана је веровањем у натприродне способности ове змије да може попиту велику

6 Турцизам у значењу ‘шкорпион’.

количину течности (уп. Мршевић-Радовић 2008: 159). Мотивација фразема с другим двама компонентама није прозирна, али би се могло претпоставити да је она заснована на покретима *свиње*, њеном ваљању у благу, који подсећају на тетурање пијанца односно на способност *стоке* да попије већу количину течности. Једино фразема с поредбеном јединицом *свиња* (фр. *cochon*) има потпуног кореспондента у француском. Постоји и неколико делимично кореспондентних фразема. То су фраземе са зоонимским компонентама *âne* и *bourrique* ‘магарац’, *bourrin* ‘коњ’ и *grive* ‘дрозд’, затим фраземе са артефактом *barrique* ‘бачва’ и етником *Polonais* ‘Пољак’.

**3.5. Контрастивни образац Д.** У овај се образац уклапају српске фраземе које имају само делимичне кореспонденте у француском; њихове су поредбене јединице увек различите, али је макар једна зооним. По овоме образцу иде 7 фразема, што чини 13% грађе:

- |      |  |  |
|------|--|--|
| (23) | лењ као <i>трут</i> / <i>буба</i>  | <i> paresseux comme une couleuvre / un lézard / un loir / un homard</i>  |
| (24) | љигав као <i>јегуља</i>  | <i> gluant comme une limace</i>  |
| (25) | љубоморан као <i>нас</i>   | <i> jaloux comme un tigre; jalouse comme une tigresse</i>  |
| (26) | невин као <i>јагње</i>   | <i> blanc comme cygne / un lis / neige mouillé / trempé comme un canard</i>  |
| (27) | мокар / покисао као <i>миш</i>   | <i> / une soupe maigre comme un chat de goutière, un coucou / un hareng, un insecte / un clou / un cotret / un échalas; sec comme un hareng / un échalas; gros comme une puce / un fil</i> |
| (28) | мршав као <i>глиста</i> / <i>нас</i> / <i>бакалар</i> , сув као <i>бакалар</i> | <i> frais comme un gardon / l'œil</i>  |
| (29) | свеж као <i>риба</i>   |  |

У српској култури концепт лењости везује се за *трута* и *бубу* (в. пр. 23).

Мотивисаност фраземе с поредбеном јединицом *трут* релативно је јасна, јер *трут* нити сакупља полен, нити напушта кошницу, осим када оплођује матицу. С друге стране, фразема с компонентом *буба* није прозирна. У француској култури концепт лењости приписује се животињама које већи део времена проводе непокретне, мирујући, лежећи, спавајући – *белоушка* (фр. *couleuvre*), *гуштер* (фр. *lézard*), *нух* (фр. *loir*) или *јастог* (фр. *homard*).

Слузава кожа *јегуље* мотивисала је фразему у примеру (24). У француском језику, концепт слузавости изражава се фраземом са зоонимском компонентом *limace* ‘пуж балавац’. Обе фраземе употребљавају се и у метафоричном значењу

придева који је у основи поређења – ‘који изазива гађење, одвратан’.

Пример (25) показује да се концепт љубоморе у српској фразеологији везује за *nca*, а у француској се приписује *мигпу* (фр. *tigre*). Мотивација је у оба случаја нејасна. Када је реч о *нсу*, вероватно се подразумева начин на који овај верни слуга брани свога господара, а што се тиче *мигпа*, то је животиња која не контролише своје нагоне, као што ни љубоморна особа не може да контролише своје поступке.

Пример (26) мотивисан је библијском представом о *јагњету* као симболу моралне чистоте. Српској фраземи најближи је, премда не и структурно еквивалентан, аналог *innocent comme l'agneau qui vient de naître* ‘невин као тек рођено јагње’. Ова фразема јавља се и у варијанти *innocent comme l'enfant qui vient de naître* ‘невин као тек рођено дете’. Обе потоње фраземе мотивисане су представом да новорођена бића још нису искварена. Француски језик нуди још један аналог који се јавља у три варијанте – *blanc comme cygne / un lis / neige* ‘бео као лабуд / љиљан / снег’. У основи секундарног значења придева *blanc* у овој фраземи налази се појмовна метафора која почива на симболици боја (БЕЛО ЈЕ ЧЕДНОСТ, МОРАЛНА ЧИСТОТА).

У примеру (27), да би се појачао интензитет значења придева *мокар*, у српском језику се користи поредбена јединица *миш*, а у француском *патка* (фр. *canard*). За разлику од српске фраземе, која је непрозирна, француска је изразито прозирна, будући да су *патке*, пливајући и ронећи, у директном додиру с водом. Но, у француском језику налазимо и прозирну фразему с незоонимском компонентом *soupe* ‘парче хлеба намочено каквом течношћу’. Као добри преводни еквиваленти могу послужити и аналогне фраземе непоредбене структуре *mouillé jusqu'aux os* ‘мокар до костију’ и *trempe des pieds à la tête* ‘покусио од ногу до главе’.

Дугуљасто, танко тело *глисте*, као и танке ноге, те издужен врат *чанље*, послужили су као мотивациона база поредбеним фраземама у примеру (28). С друге стране, фразема с поредбеном јединицом *пас* мање је прозирна; чини се да у основи фраземе стоји слика изгладнелога, мршаваг пса. Мршавост се разуме и као осушеност, што показује фразема *сув као бакалар*. Мршавост се у француској култури концептуализује као особина *мачке* (фр. *chat de gouttière*), *кукавице* (фр. *coucou*), *харинге* (фр. *hareng*), *инсекта* (фр. *insecte*), *бубе* (фр.

*rice*), али и као својство низа артефаката – *ексера* (фр. *clou*), *притке* (фр. *échalas*), *цепанице* (фр. *cotret*), *конца* (фр. *fil*). У основи француских фразема *gros comme une rice / un fil* ‘дебео као буба / конач’ – налази се иронија.

Поредбена фразама у примеру (29) носи већи степен идиоматичности, јер је у њој придев употребљен у метафоричком значењу ‘који није исцрпен’. Веза с поредбеном јединицом остварује се преко примарног значења придева (‘који је недавно добијен или припремљен’) – *риба* се продаје свежа. Док је у српској фраземи на месту поредбене јединице општи назив врсте, у француској је хипоним *бодорка* (фр. *gardon*). Српска фразама може се на француски језик превести и аналогом са соматском компонентом *œil* ‘око’.

**3.6. Контрастивни образац Ђ.** Шести образац обухвата српске фраземе које имају делимичне кореспонденте у француском језику, при чему се зооним налази једино у српској грађи. Овај образац може се применити на укупно 8 српских фразема, што чини 14,8% корпуса:

(30)	брз као <i>зеца</i> / <i>веверица</i> / <i>срна</i>	rapide comme une flèche / l'éclair
(31)	велик као <i>слон</i> / <i>кит</i>	grand comme une montagne
(32)	досадан као <i>стеница</i> / <i>крпељ</i> / <i>мува</i> / <i>ваш</i>	ennuyeux comme la pluie / un jour de pluie / la mort
(33)	заљубљен као <i>тетреб</i>	amoureux comme un fou menteur comme un arracheur de
(34)	лажљив као <i>пас</i>	dents / un soutien-gorge
(35)	миран / тих као <i>бубица</i> , миран као <i>јагње</i>	sage comme une image / l'enfant Jésus, tranquille comme un ange
(36)	мудар као <i>сова</i>	sage comme Salomon
(37)	понижан као <i>пас</i>	souple comme un gant

Како је брзина објективна особина *зеца*, *веверице* и *срне*, српска фразама у примеру (30) у потпуности је прозирна. Делимични кореспонденти су фраземе с компонентом *flèche* ‘стрела’ и *éclair* ‘муња’.

Пример (31) показује да се у француском језику, да би се појачао интензитет придева *велик* (фр. *grand*), користи поредбена јединица *кућа* (фр. *maison*), а у српском се то, између осталог, чини помоћу зоонимских компоненти *слон* и *кит*.

Инсекти *стеница*, *крпељ*, *мува* и *ваш* у српским фраземама у примеру (32) концептуализују се као досадне и упорне животиње. Семе колективне експресије које се налазе у њиховој семској структури мотивисане су

чињеницом да изазивају како психичку тако и физичку иритацију (Стаменковић 2010: 182), јер их је тешко истребити. Аналогна фразама *ennuyeux comme la pluie / un jour de pluie / la mort* ‘досадан као киша / кишни дан / смрт’ само је парцијални значењски кореспондент, јер нема сему ‘наметљив’. Као преводни еквивалент намеће се стога нефразеолошка придевска синтагма *très embêtant* ‘веома досадан и насртљив’.

У примеру (33), као симбол заљубљености у српском се језику користи *тетреб*. Тетреб у време парења изводи кратке песме током којих су му очи и ушни отвори затворени, па ништа не види нити чује, а ловац га у тим тренуцима врло лако може ухватити. За заљубљене се, с друге стране, обично каже да у свом љубавном заносу никога другог не виде и не чују. У француском језику пак срећемо поредбену фразему са именицом *лудак*, где у основи поређења стоји слична појмовна метафора – *луде* особе се, стереотипно, обично везују за некога ко се не обазире на друге, већ слуша само себе. Као преводни еквивалент могуће је употребити и придевске синтагме *follement amoureux* и *éperdument amoureux* ‘лудо заљубљен’, с тим што се доста губи на експресивној компоненти значења српске фраземе.

Мотивациона база фраземе у пр. (34) посве је нејасна, тим више што се *несу* у оба језика приписује особина верности (уп. пр. 3). Концепт лажи се у француском везује за зубара и грудњак (фр. *arracheur de dents* и *soutien-gorge*). Фразама с компонентом *зубар* мотивисана је сликом зубарâ који су, кад није било анестезија, лажно убеђивали пацијенте да вађење зуба неће болети. Фразама с јединицом *грудњак* заснована је на слици женског одевног предмета који покрива груди чинећи их обимнијим него што заиста јесу.

Човекова немогућност да региструје било какав звук *бубâ* мотивисала је фразему у примеру (35). С друге стране, фразама с компонентом *јагње* има библијску подлогу и значењски је блиска фраземи у примеру (6). Аналогна фразама с поредбеном јединицом *image* ‘слика’ најбољи је преводни еквивалент обеју српских фразема зато што је најфреквентнија. Мотивисана је представом о ликовима са слике, који се не мичу нити оглашавају, те тиме представљају узор за владање. Обично се употребљава у оним контекстима кад је референт дете, насупротив српским фраземама, које нису контекстуално ограничене. Остали француски аналози библијског су порекла – *sage comme l'enfant Jésus, tranquille*

*comme un ange* ‘миран као млади Исус, као анђео’.

У примеру (36) дата је српска фразема нејасне мотивационе базе. Могуће изворе треба потражити у грчкој митологији – *сове* су сматране симболом Атине, богиње мудрости. У француском језику је забележена аналогна фразема са антропонимском компонентом *Соломон* (фр. *Salomon*), која је библијске традиције.

Пример (37) показује да се *нас* у српској слици света види и као понизна животиња. То је условљено тиме што пси слушају свога господара. У француском језику забележена је аналогна фразема *souple comme un gant* ‘савитљив као рукавица’, чије је значење засновано на пренесеном значењу придева.

4. Контрастивном анализом придевских поредбених фразема са зоонимском компонентом показали смо да се потпуна и делимична кореспонденција остварује у 68,6% фразема. Процент потпуне кореспонденције је упола мањи, отпада на 16 фразема из образаца А, Б и Г и износи 30% грађе. Овај број био би већи да смо варијанте фразема разматрали засебно, будући да у обрасцима В и Г налазимо 6 варијантних фразема код којих бар једна зоонимска компонента има потпуног кореспондента у француском: то укупно даје 23 зоонимске компоненте од којих 9 има потпуног кореспондента.

На основу анализе, можемо закључити да се српски и француски, иако типолошки различити језици, на овоме пољу увелико поклапају, очигледно због веома сличних појмовних механизма који чине мотивациону базу поредбених фразема. Појмовни механизми који су у основи зоонимске метафорике, као и сличности и разлике у концептуализацији зоонимâ у српскоме и француском језику, биће предмет нашега наредног истраживања.

Резултати нашега досадашњег истраживања могу се применити, с једне стране, у лексикографији, будући да су поредбене фраземе слабо заступљене и недовољно добро обрађене у постојећим општим и фразеолошким српско-француским речницима. С друге стране, могу користити и у настави страних језика и помоћи наставницима да предвиде могуће тешкоће ученика при усвајању фразема.

## ИЗВОРИ

Matešić, Josip ur. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Назарян, Арманд. Г. 2002. *Словарь устойчивых сравнений французского языка*. Москва: Издательство Российского университета дружбы народов.

Rey, Alain éd. 2005. *Le Grand Robert de la langue française*. Édition électronique. Paris: Le Robert.

Rey, Alain, Chantreau, Sophie. 2003. *Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris: Le Robert.

Стевановић Михаило ур. 1967–1976. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. I– VI. Нови Сад (– Загреб): Матица српска (– Матица хрватска).

Fink Arsovski, Željka ur. 2006. *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra.

## ЛИТЕРАТУРА

Мршевић-Радовић, Драгана. 2008. *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Пејановић, Ана. 2010. *Фразеологија Горског вијенца: фразеолошки жанрови, културни концепти, руски преводи*. Подгорица: ЦАНУ.

Стаменковић, Душан. 2010, „Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 53 (2): 169–189.

Brehmer, Bernhard. 2009, „Äquivalenzbeziehungen zwischen komparativen Phraseologismen im Serbischen und Deutschen”. *Südslavistik-online* 1: 141–164.

Fink-Arsovski, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Omazić, Marija. 2002. „O poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku”. *Jezikoslovlje* 3 (1–2): 99–129.

Sułkowska, Monika. 2008. „Expressions figées dans une perspective multilingue: problème d'équivalence et de traduction”. *Neophilologica* 20: 194–209.

Vidović Bolt, Ivana. 2011. *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Saša Marjanović

SERBIAN ADJECTIVAL ANIMAL SIMILES AND THEIR FRENCH  
CORRESPONDENTS

**Summary**

This paper presents the analysis of adjectival animal similes, performed in one direction (from the Serbian to the French language), with a view to classifying contrastive relations. As a result, three contrastive relations have been noticed: complete, partial, and zero correspondence. The first two of them are analysed in this paper, and presented through contrastive patterns in order to be more transparent.

*Key words:* similes, animal, correspondents, Serbian, French